

17.12.2020

EOAK/1000/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Päivi Saukonoja

ASIAN KÄSITTELYN JATKAMINEN PÄÄKÄSITTELYN JÄLKEEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomarin menettelyä hänen täydennettyään 26.6.2019 toimitetun rikosasian X pääkäsittelyä kirjallisessa menettelyssä, vaikka kantelijan yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta käsittely oli jo päättynyt. Kärjäoikeus oli osin hylännyt kantelijan vaatimukset, vaikka vastaaja oli ne pääkäsittelyssä myöntänyt määrältään ja perusteeltaan oikeaksi. Menettely oli loukannut kantelijan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi menettelystä oli jäänyt tunne, ettei kärjätuomari ollut toiminut puolueettomasti.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomarin 12.3.2020 päivätty selvitys ja Helsingin kärjäoikeuden laamannin 30.3.2020 päivätty lausunto. Käytettävissäni on ollut myös Helsingin kärjäoikeuden asian X pääkäsittelyn pöytäkirja 26.6.2019.

3 RATKAISU

3.1 Selvitys tapahtumista

Rikosasia oli tullut kärjäoikeudessa vireille 9.10.2018. Asiassa oli toimitettu pääkäsittely 26.6.2019. Vastaaja oli ollut pääkäsittelyssä läsnä ilman avustajaa. Kantelija oli asianomistajana vaatinut vastaajalta tämän rikokseen perustuen korvausta kantelijalle aiheutuneen henkilövahingon seurauksena. Kantelijan ja vakuutusyhtiön korvausvaatimukset olivat määrällisesti olleet yhteensä kymmeniä tuhansia euroja.

Kärjätuomari on kantelun johdosta antamassaan selvityksessä todennut, että vastaaja ei ollut pääkäsittelyssä 26.6.2019 osoittanut kiinnostusta avustajan hankkimiseksi. Pääkäsittelyssä oli tullut lisää vaatimuksia pysyvän haitan sekä ansionmenetyksen osalta. Vastaaja oli pääkäsittelyssä myöntänyt syytteet ja kaikki asianomistajan ja vakuutusyhtiön vaatimukset oikeiksi. Syytteiden myöntämisen osalta kärjätuomarilla ei ollut aihetta epäillä, etteikö vastaaja olisi ymmärtänyt myöntämisen merkitystä.

Kärjätuomari oli pääkäsittelyssä päättänyt vastaajan oikeusturvaa silmällä pitäen siihen, että vastaajalle tuli vielä varata mahdollisuus

kirjallisesti lausua korvausvaatimuksista, ennen asian ratkaisemista. Käräjätuomarin mukaan hänellä oli ollut perusteltua aihetta olettaa, etteivät korvausvaatimukset olleet riidattomia, koska vastaajan ja asianomistajan avustaja olivat keskenään käyneet vaatimuksista ennen pääkäsittelyä sovintoneuvotteluja pääsemättä niistä kuitenkaan yhteisymmärrykseen

Tämän jälkeen korvauskysymystä on ennen tuomion antamista selvitetty kirjallisessa täydennysmenettelyssä. Vastaajalle on 26.6.2019 päivätyllä laumapyynnöllä varattu mahdollisuus kirjallisesti lausua sekä vakuutusyhtiön että asianomistajan korvausvaatimuksista. Vastaaja on 5.8.2019 antamassaan lausumassa paljoksunut kivun, säryn ja muun tilapäisen haitan korvaamista koskevaa vaatimusta määrältään sekä kiistänyt vakuutusyhtiön vaatimukset kokonaan.

Käräjätuomari on 2.9.2019 lähettämällään sähköpostilla tiedustellut kantelijan avustajalta uuden pääkäsittelyn järjestämistä, mikäli kantelija haluaa tulla henkilökohtaiseksi kuulluksi joko istunnossa tai puhelimitse. Kantelijan avustajana toiminut asianajaja on ilmoittanut, ettei kantelijan uutta kuulemistai uutta pääkäsittelyä ole pidettävä tarpeellisenä, koska vastaajalla ei ole enää oikeutta esittää uusia vaatimuksia pääkäsittelyn jo päättyttyä.

Käräjätuomari on 5.9.2019 sähköpostiviestissään kantelijan avustajalle ilmoittanut varaavansa kantelijalle vielä mahdollisuuden lausua kirjallisesti korvausvaatimuksista uhalla, että lausuman antamatta jättäminen ei estä asian ratkaisemista. Sähköpostiviestissä on todettu, että vastaaja on voinut paljoksua tai kiistää vaatimukset lausumassaan.

Kantelija on 13.9.2019 päivätyssä käräjäoikeudelle toimittamassaan lausumassa toistanut sen, että pääkäsittely on kokonaan toimitettu kantelijan korvausvaatimusten osalta.

Käräjäoikeus on 23.12.2019 antamallaan tuomiolla osin hylännyt kantelijan vaatimukset sekä vakuutusyhtiön vaatimuksen kokonaan. Kantelija ei ole hakenut jatkokäsittelylupaa hovioikeudelta.

Helsingin käräjäoikeuden laamanni on kantelun johdosta antamassaan lausunnossa todennut, että käräjätuomari olisi tullut katsoessaan, että vastaajan oikeusturvan toteutuminen edellyttää, että hänellä on avustaja tai puolustaja korvausvaatimuksiin vastaamiseksi, ottaa asia pääkäsittelyssä keskustelun kohteeksi, kirjata se tarpeellisin osin pöytäkirjaan sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 9 ja 10 §:stä ilmenevällä tavalla keskeyttää pääkäsittely ja jatkaa sitä toisena päivänä taikka lykätä pääkäsittelyä. Tällä tavalla olisi turvattu myös asianomistajan mahdollisuus vastauksestaan riippuen esittää halutesaan näyttöä korvausvaatimustensa tueksi. Laamanni on pitänyt sinänsä hyvänä, että käräjätuomari puheenjohtajana on pääkäsittelyssä kiinnittänyt huomiota siihen, kykeneekö vastaaja yksin ilman avustajaa ottamaan asianmukaisesti kantaa häneen kohdistettuihin huomattaviin korvausvaatimuksiin.

3.2 Pääkäsittelyn toimittamisen edellytykset

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 1 §:n mukaan ennen pääkäsittelyn aloittamista tuomioistuimen on selvitettävä, voidaanko asia ottaa lopullisesti käsiteltäväksi. Lain 6 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan asia on käsiteltävä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti.

Edelleen lain 6 luvun 2 §:n 3 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava silloin, kun avustaja, joka vastaajalle on määrätty, ei ole saapuvilla eikä häntä saada heti paikalle eikä vastaajalle saada uutta avustajaa, joka voisi heti ryhtyä hoitamaan tehtävänsä.

Säännös tarkoittaa ensisijaisesti niitä tapauksia, jossa vastaajalle on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n perusteella määrätty puolustaja tai hänellä on oikeusapulain mukaisesti määrätty avustaja. Sen sijaan niitä tilanteita, jossa kysymys on normaalista toimeksiantosuhteesta syytetyn ja avustajan välillä ja avustaja jää pois, on perusteltua tarkastella eri tavalla. Tällöin on punnittava pääkäsittelyn peruuttamisen haittoja ja vastaajan oikeusturvan tarvetta eli tarvetta saada oikeudellista asiantuntija-apua oikeudenkäynnissä. Mikäli kyseessä on rutiinijuttu, johon oikeusapulain 6 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan ei voida määrätä avustajaa, päämiehen on kannettava riskit siitä, että toimeksiannon vastaanottanut avustaja jää pois pääkäsittelystä, toisin sanoen pääkäsittely aloitetaan ilman vastaajan avustajaa (Frände ym. Prosessioikeus, 2017 s. 1080, toisin kuitenkin Jokela, Rikosprosessi, 2008 s. 335).

Tilanteessa, jossa vastaajalta puuttuu avustaja ja on selvää, että vastaaja ei selviydy ilman asiantuntija-apua ja että oikeudenkäynti, jos se pidetään ilman avustajaa, loukkaisi oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, on pääkäsittely peruutettava. Tällaisessa tilanteessa voidaan soveltaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 2 §:n 6 kohtaa, jonka mukaan asian ottamiselle lopullisesti käsiteltäväksi on muu este (Frände ym. Prosessioikeus 2017 s. 1080–1081).

Tasapuolisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun vaatimus korostuu rikosasioissa, joissa vastakkain ovat yksilö ja julkinen valta. Tällöin yhdenvertaisuutta pyritään toteuttamaan niin sanotun puolustuksen suosisperiaatteen avulla. Tämä ei tarkoita sitä, että syytettyä suosittaisiin vastapuolen kustannuksella, vaan ainoastaan sitä, että syytetyn prosessuaalista asemaa pyritään helpottamaan ja takaamaan hänelle mahdollisimman tasapuoliset mahdollisuudet asian ajamiseen niin, ettei syytön tule tuomituksi. Asemaa voidaan parantaa esimerkiksi määräämällä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n perusteella julkinen puolustaja tämän varallisuudesta riippumatta (Virolainen–Pölönen: Rikosprosessin perusteet, 2003 s. 268).

Jotta pääkäsittelyä ei tarvitsisi peruuttaa, tulisi avustajan määrääminen ottaa esille valmistelevana toimenpiteenä jo ennen pääkäsittelyä (HE 82/1995 vp s. 78).

Asianomistajan tulee pääsääntöisesti toimittaa vaatimuksensa tuomioistuimelle jo ennen haasteen antamista. Tällä on osaltaan pyritty turvaamaan pääkäsittelyn keskittämistä (HE 82/1995 vp s. 59).

3.3 Menettelyn arviointi pääkäsittelyn toimittamisen osalta

Kantelijan kärjäoikeudelle 13.9.2019 toimittaman lausuman mukaan kantelijan avustaja oli toimittanut alkuperäiset korvausvaatimukset oikeudelle 28.11.2018. Vastaja oli tullut 4.12.2018 toimitettavaksi määrättyyn pääkäsittelyyn ilman avustajaa, minkä vuoksi pääkäsittelyä oli päätetty siirtää toimitettavaksi 19.3.2019. Pääkäsittely oli kuitenkin peruutettu sovintoneuvotteluiden vuoksi. Kantelijan avustaja oli vastaajan avustajana toimineen asianajajan kanssa aloittanut korvausvaatimuksesta sovintoneuvottelut 1.3.2019.

Kantelijan avustaja oli 31.5.2019 täydentänyt rikokseen perustuvia korvausvaatimuksiaan muun ohella kivusta ja särystä, pysyvästä haitasta ja ansionmenetyksestä. Kantelijan avustajan 20.6.2019 päivätyssä sähköpostiviestistä ilmenee, että kantelija oli esittänyt vaatimuksensa vastaajan avustajana toimineelle asianajajalle sovintoneuvottelujen varten sekä toimittanut tuolloin uudistetut vaatimuksensa myös kärjäoikeudelle.

Mainitut vaatimukset oli kirjattu myös 26.6.2019 pidetyn pääkäsittelyn pöytäkirjaan. Pöytäkirjaan oli merkitty myös vakuutusyhtiön korvausvaatimukset. Pääkäsittelyn pöytäkirjasta ei ilmene, että kantelijan tai vakuutusyhtiön korvausvaatimuksia olisi täydennetty pääkäsittelyssä. Siten yksityisoikeudelliset vaatimukset ovat edellä mainitun perusteella olleet vastaajan ja tämän avustajan sekä kärjäoikeuden tiedossa jo ennen pääkäsittelyä.

Edelleen vastaja oli kantelijan avustajan näkemyksen mukaan pääkäsittelyssä ilmoittanut jo tienneensä ennen pääkäsittelyä myös vakuutusyhtiön vaatimuksesta. Kärjätuomarin näkemys siitä, että korvausvaatimuksia olisi täydennetty pääkäsittelyssä 26.6.2019 on siten ristiriidassa asiassa saadun muun selvityksen ja laamannin antaman lausunnon kanssa.

Suomen perustuslain 21 §:ssä turvattuun oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin katsotaan kuuluvan myös oikeus avustajaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan jokaisen rikoksesta syytetyn vähimmäisoikeuksiin kuuluu oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Kärjäoikeuden 26.6.2019 pidetyn pääkäsittelyn pöytäkirjasta ei ilmene, millaista keskustelua vastaajan avustajan tarpeesta asiassa on käyty tai mitä tarkempia syitä on ollut sille, ettei vastaajan ole arvioitu selviytyvän yksityisoikeudellisiin vaatimuksiin vastaamisesta ottaen huomioon, että hänellä asiassa saadun selvityksen mukaan on ollut asianajaja käytettävissään ennen pääkäsittelyä. Asiassa on jäänyt myös epäselväksi, olisiko vastaajalla ollut taloudellisten edellytystensä perusteella mahdollisuutta oikeusapuun.

Yleisellä tasolla totean, että asianosaisella ei ole velvollisuutta ottaa oikeudenkäynnissä lainoppinutta avustajaa tai asiamiestä, vaan hän voi huolehtia myös itse asiansa ajamisesta silloin, kun puolustajan tai avustajan määräystä koskevat edellytykset eivät täyty. Lisäksi lähtökohtaisesti on vastaajan ja häntä avustavan lakimiehen välinen asia, miten he järjestävät vastaajan puolustuksen ja milloin he katsovat avustajan läsnäolon oikeudenkäynnissä tarpeelliseksi.

Totean, että vastaajan avustamisen asianmukaisuudesta huolehtiminen on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamisen keinoista, josta kärjätuomari onkin huolehtinut. Kärjätuomari on kuitenkin arvioinut vastaajan avustajan tarpeen vasta vastaajan jo myönnettyä korvausvaatimukset oikeiksi.

Käsitykseni mukaan arviointi ja päätös asianosaisen kyvystä hoitaa itse asiaansa oikeudenkäynnissä tulisi tehdä ennen pääkäsittelyn aloittamista tai joka tapauksessa ennen korvausvaatimusten käsittelemistä. Katson, että menettelyä on tältä osin pidettävä virheellisenä. Tältä osin voin yhtyä laamannin näkemykseen siitä, että pääkäsittely olisi tullut oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 9 ja 10 §:stä ilmenevällä tavalla keskeyttää tai lykätä ja jatkaa sitä toisena päivänä. Tällä tavalla kantelijan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin olisi turvattu ja kantelijalla olisi ollut mahdollisuus esittää haluamansa näyttö korvausvaatimuksensa tueksi sekä riitauttaa vastaajan mahdollisesti toimittama näyttö.

3.4 Pääkäsittelyn täydentäminen kirjallisessa menettelyssä

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Jos asiassa on toimitettu uusi pääkäsittely, saadaan tuomiossa ottaa huomioon vain se, mitä on esitetty tässä käsittelyssä. Tuomiossa saadaan kuitenkin ottaa huomioon myös se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyä edellä mainitun lain 6 luvun 13 §:n nojalla täydennettäessä.

Lain 6 luvun 13 §:n mukaan, jos tuomioistuin pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee välttämättömäksi, että asian käsittelyä on ennen asian ratkaisemista täydennettävä jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, ja jos kysymys, jota käsittelyn täydentäminen koskee, on yksinkertainen tai vähäinen, tuomioistuin voi täydentää käsittelyä pyytämällä asianosaisilta kysymyksestä kirjallisen lausuman. Muussa tapauksessa käsittelyä voidaan täydentää siten, että pääkäsittelyä jatketaan tai asiassa toimitetaan uusi pääkäsittely.

Hallituksen esityksen mukaan (HE 82/1995 s 95) mainittu pykälä ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että asiaa ei käsiteltäisi pääkäsittelyssä riittävän tarkasti ja perusteellisesti. Pykälää tulisi siten soveltaa ainoastaan poikkeuksellisesti. Pykälä tulee sovellettavaksi silloin, kun tuomioistuin tuomiota harkitessaan tai laatiessaan saattaa havaita, että jokin yksittäinen kysymys on epäselvä tai jäänyt oikeudenkäynnissä selvittämättä. Lisäksi voidaan havaita, että tuomioistuin ei ole tiedustellut

asianosaisen kannanottoa johonkin vastapuolen esittämään seikkaan tai vaatimukseen. Jos on olemassa vaara, että asianosaisen esittämä saattaa antaa aihetta tiedustella kantaa asianosaisen esityksen johdosta, usein saattaa olla kirjallista täydentämistä tarkoituksenmukaisempaa jatkaa suoraan pääkäsittelyä.

3.5 Menettelyn arviointi täydennysmenettelyn osalta

Asiassa saadun selvityksen perusteella kantelijan ja kärjätuomarin johtopäätös asian käsittelyn päättymisestä kantelijan yksityisoikeudellisen korvausvaatimuksen osalta ovat vastakkaiset. Kantelija ja kärjätuomari ovat kuitenkin katsoneet, että vastaaja oli myöntänyt korvausvaatimukset oikeiksi sekä määrältään että perusteeltaan. Edelleen vastaaja oli myöntänyt molemmat häneen kohdistetut syytteet oikeiksi.

Pääkäsittelyn pöytäkirjasta 26.6.2019 ei ole saatavissa selvyttä siihen, miten korvausvaatimuksia on käsitelty pääkäsittelyssä. Pöytäkirjaan on kirjattu asiassa esitetyt kirjalliset todisteet sekä se, että asianosaiset ovat pitäneet loppulausuntonsa. Pöytäkirjan lopussa kohdassa ”tuomio” todetaan, että tuomio annetaan sen jälkeen, kun vastaajalle on varattu mahdollisuus lausua kirjallisesti vakuutusyhtiön ja asianomistajan häneen kohdistamista korvausvaatimuksista.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n mukaan pääkäsittely päättyy siihen, että asianosaiset esittävät käsityksensä esitetyistä todisteista ja siitä, miten asia heidän mielestään tulisi ratkaista pääkäsittelyn kuluessa ilmi tulleen perusteella.

Kärjätuomari on kuitenkin pääkäsittelyn päätteeksi arvioinut vastaajan vahingokseen myöntäneen kantelijan sekä vakuutusyhtiön korvausvaatimukset oikeiksi ja että vastaaja on ollut kärjääoikeudessa kantelijaan nähden heikommassa asemassa vastatessaan itse ilman avustajaa korvausvaatimukseen. Pääkäsittelyn lopuksi on siten arvioinut, ettei asia ole vielä korvausvaatimusten osalta valmis lopullisesti päätettäväksi, ja vastaajalle on 26.6.2019 varattu vielä tilaisuus kirjallisesti täydentää vastaustaan asiassa esitettyihin kantelijan ja vakuutusyhtiön vaatimukseen nähden.

Vastaajan osin kiistettyä 5.9.2019 kantelijan vaatimukset on kantelijan avustajana toiminut asianajaja kärjääoikeudelle 2.9.2019 lähettämässään sähköpostissa todennut, ettei vastaajan ennen pääkäsittelyä käyttämänsä avustaja ollut paljoksunut vaatimuksia. Asia tuli kantelijan osalta riitaisaksi vasta kun uusi avustaja oli ottanut asian puheeksi, vaikka lausumaa oli avustajan käsityksen mukaan pyydetty vain vakuutusyhtiön vaatimusten johdosta, ei enää asianomistajan vaatimusten johdosta.

Kantelijan avustaja on 13.9.2019 kärjääoikeudelle sen pyynnöstä toimittamassaan lausumassa todennut, että jos asia olisi riitautettu, asianomistajaa olisi kuultu perusteellisemmin. Tarvittaessa asianomistajan puolesta olisi esitetty mahdollisesti myös muuta lisätodistelua asiassa. Vaatimusten riidattomuuden vuoksi pääkäsittelyssä asianomistajan ja vastaajan on katsottu päätyneen sovintoon korvausten osalta.

Tältä osin kantelija on vaatinut, että vastaajan lausumassa esittämät vaatimukset jätetään tutkimatta tai hylätään.

Käräjätuomarin mukaan kantelijan avustajalle ei istunnossa voinut jäädä epäselväksi, miltä osin vastaajalle oli varattu mahdollisuus vielä lausua. Käräjätuomari on todennut, ettei korvausvaatimuksia pääkäsittelyssä ollut käsitelty sen tarkemmin, koska vastaaja oli ne myöntänyt. Käräjätuomari ei osannut ottaa kantaa siihen, miksi kantelija olisi mieltänyt, että hänen korvausvaatimuksensa olisi jo pääkäsittelyssä käsitelty loppuun.

Tuomioistuimen tulee oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksiin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia. Tuomioistuimen on siten prosessinjohtovaltaansa käyttäen huolehdittava siitä, että asiassa tulee selväksi, miten asianosaiset haluavat prosessuaalisia oikeuksiaan käyttää ja mitä he tarkoittavat näiltä osin vaatia ([KKO 2015:86](#) kohta 27).

Tässä tapauksessa käräjäoikeus on antanut tuomionsa kirjallisessa menettelyssä saatujen lisälausuntojen perusteella, vaikka kantelijan pääkäsittelyn jälkeen antamista lausumasta on pääteltävissä hänen olleen siinä käsityksessä, ettei vastaaja ole voinut enää kiistää korvausvaatimuksia ja on sen vuoksi tyytynyt vain vaatimaan vastaajan lausumassa mainitun kiistämisen jättämistä tutkimatta tai hylkäämistä ja pitäytynyt esittämästä vaatimustensa tueksi mahdollista lisäselvitystä. Käräjäoikeuden tuomion lopputulosta kantelijan korvausvaatimuksen osittaisesta hylkäämisestä voidaan pitää kantelijan kannalta yllätyksellisenä.

Pääkäsittelyn kulusta saadun selvityksen perusteella katson, että kantelijalle on perustellusti voinut muodostua se käsitys, että asia on hänen vaatimustensa osalta käsitelty loppuun ottaen lisäksi huomioon oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 13 §:n säännös siitä, milloin pääkäsittelyä voidaan täydentää kirjallisesti. Mielestäni kantelija ei ole käräjäoikeudelle lähettämässään sähköpostiviestissään 2.9.2019 yksiselitteisesti ja oikeuksistaan tietoisena luopunut oikeudestaan suulliseen käsittelyyn eikä hän ole ollut tietoinen pääkäsittelyn luopumisen seurauksista. Hyvään oikeudenhoitoon kuuluu, että asianosaisilla on selkeä käsitys käsiteltävänä olevasta asiasta ja sen menettelystä.

Katson, että kantelijalle on aiheutunut haittaa siitä, ettei hänellä ole ollut tilaisuutta hyödyntää rikosprosessin yhteydessä esitettyä oikeudenkäyntiaineistoa yksityisoikeudellisen vaatimuksensa ajamisessa ja vastapuolen oikeudenkäyntiaineiston riitauttamisessa jo toimitetun pääkäsittelyn jälkeen.

Tuomioistuimella on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 21 §:n 2 momentissa ja 6 luvun 2 a §:n 2 momentin mukaan nimenomainen velvollisuus huolehtia siitä, että asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet tulevat selvitettyiksi ja että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi.

Tuomioistuimen kyselyvelvollisuus ja prosessinjohto-oikeus huomioon ottaen asianosaisen vastuulla ei tällaisessa tilanteessa ole se, että asianosaisen vetoamistarkoitus jää kirjallisen vastauksen varaan.

Perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkintavelvollisuus korostaa erityisesti rikoksesta syytetyn mutta myös asianomistajan perusoikeuksia ja oikeusturvatakeita. Tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia siitä, että rikosprosessi toteutuu tavalla, joka täyttää perustuslain 21 §:n oikeudenmukaisuusvaatimukset molempien asianosaisten kannalta

Asian käsittelyn jatkamista kirjallisessa menettelyssä on perusteltu vastaajan puolustautumismahdollisuuksien turvaamiseen liittyvillä syillä. Rikosasiassa vastaajan puolustautumiselle on annettava suuri painoarvo, mutta oikeudenkäyntimenettelyä ei voida kuitenkaan tarkastella vain hänen kannaltaan. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus suojaa myös asianomistajaa, jonka kannalta on tärkeää, että rikosasia siihen liittyvine korvausvaatimuksineen selvitetään asianmukaisesti ja kohtuullisessa ajassa.

Asianomistajan ensisijainen intressi rikosasiassa on useimmiten vahingonkorvauksen tai muun yksityisoikeudellisen hyvityksen saaminen kärsimästään loukkauksesta. Edellä selostettu pääkäsittelyn jälkeinen menettely on koskenut yksityishenkilönä olevan asianomistajan kannalta määrältään merkittäviä korvausvaatimuksia. Käräjäoikeus on perustanut menettelynsä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 13 §:n säännöksiin. Asianosaisten kuuleminen on toteutettava täydentämällä pääkäsittelyä, jos tuomioistuin saa tiedon jostakin seikasta taikka havaitsee jonkin asian vasta pääkäsittelyn jälkeen. Pääkäsittelyn täydentäminen voi tällöin yleensä tapahtua kirjallisesti, mikäli 6 luvun 13 §:n mukainen edellytys täyttyy.

Laamanni on lausunnossaan todennut, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu pääkäsittelyn täydentämisestä koskeva menettely on tarkoitettu poikkeukselliseksi ja se tulee kysymykseen lähinnä silloin, kun tarve täydentämiseen tulee esille tuomionharkintavaiheessa pääkäsittelyn päättämisen jälkeen. Käsiteltävänä olevassa asiassa kaikki vaatimukset ja niiden perusteet ovat olleet tiedossa jo pääkäsittelyssä ja ne olisi tullut käsitellä siinä.

Käsitykseni mukaan pääkäsittelyn jälkeisessä menettelyssä on ollut kysymyksessä asia, jota ei voida pitää yksinkertaisena tai vähäisenä ja tältä osin voin yhtyä laamannin lausunnossaan esittämään. Katson, etteivät oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 13 §:n soveltamisedellytykset ole täyttyneet. Asian valmistelussa taikka pääkäsittelyä koskevassa menettelyssä tapahtunutta laiminlyöntiä ei ole voitu korjata pyytämällä ainoastaan kirjallinen lausuma käräjäoikeuden menettelemällä tavalla. Pidän käräjätuomarin menettelyä tältä osin virheellisenä.

Katson, että tässä tapauksessa asianmukainen menettely olisi laamannin toteamin tavoin edellyttänyt pääkäsittelyn keskeyttämistä tai lykäämistä ja sen jatkamista myöhemmin toisena päivänä taikka uuden pääkäsittelyn toimittamista.

Ottaen huomioon, että ainoastaan asian yksityisoikeudelliset vaatimukset ovat jääneet riitaisiksi on käräjäoikeudella ollut myös mahdollisuus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 3 §:n mukaan määrätä rikosasian yhteydessä esitetyt yksityisoikeudelliset vaatimukset käsiteltäväksi erikseen riita-asiaain oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä, kuten laamanni on lausunnossaan myös todennut.

Pääkäsittelyn täydentämisestä kirjallisessa menettelyssä on saattanut osittain aiheutua myös tuomion antamisen viivästyminen. Asian etukäteisvalmistelulla voidaan huolehtia paremmin myös siitä, että asianosaisten kaikki vaatimukset tulevat huomioon otetuiksi ja että niihin otetaan kantaa tuomiossa. Myöskin se, että kantelijan 13.9.2019 kirjallisessa lausumassaan esittämää tutkimatta jättämistä koskevaa vaatimusta ei ole käsitelty tuomiossa olisi siten voitu todennäköisesti välttää keskittämällä asian käsittelyä pääkäsittelyssä ratkaistavaksi.

3.6 Pääkäsittelyn pöytäkirja

Pääkäsittelyn pöytäkirjaan on oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 5 §:n mukaan merkittävä 3 §:ssä säädetyn lisäksi asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja siinä on mainittava 1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja vastustamiset, 2) seikat, joihin asianosainen perustaa vaatimuksensa ja vastustamisensa sekä vastapuolen lausunto niistä, 3) todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet. Jos se, mitä 1 momentin nojalla on merkittävä pöytäkirjaan, käy ilmi haastehakemuksesta, vastauksesta, muusta tuomioistuimelle toimitetusta asiakirjasta tai aikaisemmin laaditusta pöytäkirjasta, riittää, kun pöytäkirjassa siltä osin viitataan sanottuun asiakirjaan tai pöytäkirjaan.

Laamanni on lausunnossaan todennut, että pääkäsittelyn 26.6.2019 pöytäkirjasta se, mitä käräjätuomari on kertonut pääkäsittelyssä tapahtuneen, ei ilmene lukuun ottamatta lopputulosta eli tilaisuuden varaamista vastaajalle lausua korvausvaatimuksista ennen tuomion antamista. Pöytäkirjasta ei myöskään ilmene, millaista keskustelua vastaajan avustajan tarpeesta asiassa on käyty.

Totean, että pöytäkirjan merkitystä korostaa se, että pöytäkirja rajaa oikeudenkäynnin kohteen ja osoittaa tuomioistuimen tutkimisvallan rajat paitsi pääkäsittelyssä myös muutoksenhakutuomioistuimessa. Yhdyn laamannin tältä osin toteamaan, että pääkäsittelyn pöytäkirja ei ole täyttänyt oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 5 §:ssä säädettyjä pöytäkirjalle asetettavia täsmällisyysvaatimuksia edellä mainituin osin.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3, 3.5 ja 3.6 esittämäni käsitykset käräjätuomarin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.